

М. БАЛАНЧУК

ЗА КРАЩЕ

8191

36286.

М. БАЛАНЧУК

ЗА
КРАЩЕ
ЗАВТРА

ПЕСА НА 3 ДІЇ

УЖГОРОД • 1938

06,10

ТЕАТРАЛЬНА БІБЛІОТЕКА
„НОВА СЦЕНА“

МИХАЙЛО БАЛАНЧУК

ЗА КРАЩЕ ЗАВТРА

ДРАМА НА 3 ДІЇ

~~79191~~

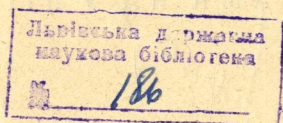

УЖГОРОД • 1938

НАКЛАДОМ ВИДАВНИЦТВА ЮРІЯ ТИЩЕНКА

Львів. Бібліотека
АН УРСР

Драматичний твір нагороджений премією
в році 1930 на літературнім конкурсі то-
вариства „Взаїмна Поміч Українського
Вчительства“ у Львові.

Всі права авторські застережені.

О С О Б И :

Бистрицький Роман, народний учитель, літ 25;
він секретар філії „Просвіти“.

Марійка, його сестра, літ 19.

Ольга, їх мати, вдова, літ 60.

О. Вербицький Онуфрій, священник, парох про-
вінціонального містечка; літ 58.

Малинівський Володимир, політичний урядовець,
літ 26; свояк Вербицького.

Лизанський Іван, ветеринар, літ 30.

Марущакова Катерина, учителька; літ 22.

Наталка, її сестра; літ 27.

Семен } міщане, члени товариства „Луг“.
Пилип }

Пазухова Марта, крамарка; літ 48.

1-й член делегації, приватний урядовець; літ 35.

2-й член делегації, міщанин; літ 40.

3-й член делегації, міщанин; літ 46.

Діється в повітовім місті Сх. Галичини в пореволюційнім
часі.

Д І Я І.

Кімната Романа. Посередині вхідні двері. Ліворуч двері до кімнат Марійки та Ольги. Праворуч другі двері до спальні Романа. Дальше від дверей вікно до саду. Посередині кімнати бюрко, на котрому лежить всяке писарське приладдя. Ліворуч вхідних дверей шафа на книги. На стіні ліворуч портрет батька Романового, що представляє високого поштового урядовця в австрійським однострою. Під портретом м'яка канапа, коло неї круглий столик. Коло столика ще два-три м'які крісла. Під вікном теж малий столик, на котрому пишпаються запашні цвіти.

Я в а 1.

Марійка, згодом Ольга.

Марійка: (стоїть біля бюрка й переглядає листи) Боже мій! Коли він полагодить цю переписку. Бідний Роман. Набрал на себе стільки обовязків громадських, що ні одної хвилини вільного часу не має свої особисті справи полагодити. Ганяється від ранку до ночі. Рано в школі, після в кооперативі, в „Лузі“, вечером лекції в читальнях а приїде до дому — чи їв чи не їв — знову береться до праці. І треба йому цих вищих іспитів. Здоровля своє знищив уже в молодості на війні а як ще тепер так буде легковажити собі, то не дай Господи...

Ольга: (входить із комнати ліворуч) Що робиш Марійко?

Марійка: Дожидаю Романа. Хочу передати йому листи, щоб прочитав та відповіді вислав. Ось тут саме під рукою лист від його приятеля Малинівського. Мабуть щось важного, коли здогадався за два роки, від коли розійшлися, подати вістку про себе.

Ольга: Даремне Марійко ти дожидавсь його. Роман як захоче, то самий візьме листа та прочитає.

Марійка: Мамочко, які бо ви... таж знаєте як Роман обтяжений працею, що й спокійно наїстися не має часу.

Ольга: Обтяжений... Знаю. А якби його голова не дуріла до цієї Катрусі, то...

Марійка: Мамочко, що вам винна ця Катруся? Все про неї говорите так нещиро й Романові докоряєте нею.

Ольга: І ти Марійко за нею? Глядиж мені, — горе буде, якщо я дізнаюся, що ти з нею заводиш знайомство. Романові скажи, що я цього терпіти не можу.

Марійка: Мамочко! Які ви строгі. Адже він нічого злого не робить, коли заохочує других товаришів до праці.

Ольга: Не знав кого вибрати собі в товариші й знайшов Катрусю. Гарне товариство! Нічого й сказати.

Марійка: Мамочко, покиньте вже раз докоряти Катрусю. Чим вона не людина?

Ольга: (Пристає до вікна) А тим, що як панна та чесна не приймалаби в себе молодих кавалерів вечерами і не висиджувала з ними до пізньої ночі. Хай мені ніхто не доказує, що це модерна доба цього вимагає. Ось глянь. (показує в вікно) Твій братчик виходить від Катрусі а зараз прийде до неї другий... Так! Це Роман.

Марійка: (встає й підходить до вікна, хвилину дивиться) І що тут дивного? Катрусяж живе з сестрою...

Ольга: Та-а-а-к? Нічого дивного? А що властиво гарного ти бачиш у сестрі її?

Марійка: Вона мужатка й...

Ольга: А чом не живе з мужем своїм?

Марійка: Ет, Мамочко! Лишім це! Я так далеко не входжу в чужі справи! Та це й не малоби найменшого впливу на те, щоби по житті одної людини осуджувати другу.

Ольга: Так, так! А що...? Ні, вже я не зумію з вами суперечку вести. Ви сьогодні цілий світ завоювали своїми... (прислухається) Вже йде Роман. Я йду, а ти вже сама йому скажи, що я думаю про Катрусю. (Пішла ліворуч).

Марійка: (вертає до бюрка й бере де-кілька листів до руки) Ох, мамочко! Не розумієте ви нас так як не розуміли (поглядає на портрет батька) покійного, любого нашого татуся. Задля цього не одну гірку годину прожив він з вами. Даремні були його старання — вас мамочко перемінити не зумів.

Я в а 2.

Марійка та Роман.

Роман: (входить середніми дверьми, сумний) Ти тут Марійко?

Марійка: Жду на тебе Ромцю. Листа від Влодка ось тут маю для тебе.

Роман: (підходить до столу й сідає) Від якого Влодка?

Марійка: Від Малинівського!... Забув його?

Роман: Від Малинівського? — Ніколи не прийшло мені на думку, щоб він ще колинебудь посмів признаватись до мене.

Марійка: Як це так? Що ти говориш? Щось не розумію тебе. Ви були з діточих літ такі добрі приятелі й...

Роман: (задумливо) Були... минулося. Від того часу, коли зламав національну солідарність між нами, нічо не залишилось з давнього приятельства. А оце він по двох роках... (зідхаючи) гмм... Покажи цього листа.

Марійка: (подає листа) Прощу.

Роман: (бере листа й читає для себе: згодом) Справді, Марійко він пише так, начеб то між нами нічого не було й бажає зі мною якнайскорше порозумітись. Тому й приїде до мене.

Марійка: Алеж Ромцю! Він уже напевно в місті. Прочитай далі. Він пише, що заїде до о. Онуфрія і з ним приїде до нас.

Роман: (читає) Гм, це дивно! Що він шукає в отця Онуфрія? Але справді, я мушу його пошукати...

Марійка: І напевне, що отець Онуфрій приїде з ним. Мушу мамочці сказати, хай приймає гостей.

Роман: Мамочці? Гм, не знаю... властиво мені нема чого зустрічатися з отцем Онуфрієм. А мамочка може прийняти їх... Егеж! А якщо Малинівський буде за мене випитувати то... Справді, не знаю, що його робити.

Марійка: Ні, Ромцю! Не роби цього. Мамочка й так гнівається на тебе за цю Катрусю а ти тепер хочеш втікти з дому.

Роман: А чого їй треба від Катрусі?

Марійка: Не знаю як тобі сказати... Вона їй закидує неморальне життя...

Роман: Так? О, цього я не знав!... Алеж Марійко. Невже й ти думаєш так? Невже й ти віриш цьому, що я ходжу туди задля особистого інтересу?

Марійка: Любий Ромцю! Я знаю тебе. Я знаю, що ти найчесніша людина. Це тільки мамочка добачує в твоєму поведенні щось негарного.

Роман: Дякую тобі Марійко. Знаєш, це дуже добре, що в кожного чоловіка з природи знаходяться однаково сильні основи добрих і злих прикмет. Залежить тільки на оточенні й обставинах, у яких він виростає, виховується й відповідно до цього основи цих прикмет усталюються та трірко врисовуються в характер чоловіка. Одне оточення й обставини життя впливають корисно а другі некорисно. Оточення й обставини, в яких знаходилася Катруся, вплинули на неї некорисно — не кажу для неї — але для нашої суспільности. Ніхто цього не хоче зрозуміти, ніхто не признається винним і оставляють її своїй судьбі.

Марійка: Ромцю! Я вже знаю, що ти хочеш сказати. Ти рішив своїм впливом цю дівчину привернути назад суспільству й...

Роман: Ти вгадала. Ну, але требаж мені таки збігати. (Виходить середніми дверима).

Я в а 3.

Марійка й Ольга.

Ольга: (входить з ліва) Куди побіг Роман?

Марійка: Мамочко, до нас гості прийдуть. Роман побіг за ними.

Ольга: Які гості?

Марійка: Отець Онуфрій і Влодко Малинівський.

Ольга: Онуфрій Вербицький?! Хресний батько Романа, кажеш прийде?! Боже! А я нічого не маю дома, щоб їх прийняти. Марійко біжи на риг, до гостинниці, може там дістанеш які теплі закуски й пару фляшок пива, а я тут зроблю трохи порядок. (Іде до столика з цвітами й поправляє, з підлоги знімає порошинки та паперці).

Марійка: (відходить у свою кімнату).

Я в а 4.

Ольга і Марта.

Марта: (по добрій хвилі входить закутана в хустку по міщанськи) Добрий вечір, моя дорога пані!

Ольга: Вітайте, пані Марто. Добрий вечір! А що вас привело до нас?

Марта: Так оце я закривала склеп, а пан Роман мені сказав, щоби я до вас забігла, що будете щось потребувати. Закривши, я зараз таки поспішила до вас.

Ольга: А-а! Добре, що Роман здогадався! Справді, люба пані Марто. Вже не гнівайтесь а послужіть мені на цей раз.

Марта: О, дуже радо! Для своїх я все радо послужу. Що буде вам потрібно?

Ольга: Та знаєте прийде до нас отець Онуфрій, той з передмістя. Знаєте його?

Марта: Отець Онуфрій Вербицький? Той... той... ну, хрунь чи як там його називають?

Ольга: Пані Марто! Алеж це хресний батько Романа!

Марта: Тим гірше! Ви повинні його прогнати з хати а не вітати. Пан Роман щирий Українець. Працює для добра народу. Він щирий народник, а Вербицький продажна душа. Шкода, що священна особа! Мій покійний муж, що згинув на вулицях Львова, все казав, що такі хруні тільки на шкоду нашого народу працюють. Давніше запродалися кацапам, а тепер, як Росію-Матушку й царя батюшку із світа змела большевія, шукають нових богів.

Ольга: Алеж, пані Марто! Що ви говорите??!

Марта: А те, що вам повинно бути давно відомим! Хіба ви думаєте, що вашого покійного мужа хто до гробу положив — та? Він! Він лайдак! Всюди їздив і скарги подавав, що начальник почти сякий та такий, а він того терпіти не може. Так, так! Ваш кум! Рідний кум! Хресний батько Романа!

Ольга: Господи! Що ця жінка тут наговорила?! Аж страшно слухати! Пані Марто, але ви не знаєте, скільки добра зробив нам отець Онуфрій. Він своїм впливом постарався в урядах для мене пенсію по небіщикові...

Марта: Так, так! Це цілком зрозуміла річ! Для заспокоєння совісти не лишалося нічого іншого робити, як бідній удові подати як милостиню „з ласки панської“ заслужену пенсію. Так, так дорога пані. Ви того не знали? Такий чоловік той ваш отець Онуфрій. Порядна людина обходить його вже з далека а ви приймаєте його в себе. Що скаже громадянство, котре так поважає пана Романа і з великим жалем згадує свого старого провідника, покійного вашого мужа.

Ольга: Пані Марто! Прошу вас, змилюйтеся й не говоріть такі речі. Я не можу цього слухати. Це все видумки й брехня. Мій чоловік сам привів нас до біди. Уряд зажадав метрики хрещення дітей і пропонував йому переписатися на латинський обряд. Хто винен тому, що він був занадто палкий і спротивився цьому, ображаючи так своїх хлібодавців?

Марта: Так, так. А ви, дорога пані, не находите в цім нічого поганого, колиб ваш покійний муж пристав на те?

Ольга: Ради куска хліба... ради дітей?...

Марта: Та-а-а-к? А совість? Ні, цього ваш муж не був здібний зробити. Він щиро любив свій нарід і бажав йому кращої долі. Він був героєм і так, як мій покійний згинув чесно на полі визвольної боротьби, таксамо ваш муж погіб героїською смертю в тюрмі. І їм належить ця найвища пошана й честь, якої ми недостойні.

Ольга: Пані Марто, лишіть вже ці розмови. Ви мене ніби обвинувачуєте...

Марта: Ні, дорога пані. Але, що правда, то не гріх. Я все кажу, що ніхто невинен нашій недолі та біді, як ми самі. Так, так!

Я в а 5.

Ті-ж і *Марійка*.

Марійка: (входить убрана до міста в капелюшку) Мамочко, я перевернула всю шафу а торбинки з грішми не найшла.

Ольга: Нічого *Марійко*. Нетреба вже. Ось пані Марта прийшла, то принесе нам зі склепу, що треба.

Марта: Прошу дуже. Я радо послужу.

Марійка: Але в пані Марти всего, що треба, нема.

Ольга: Це нічого. Щось знайдеться в нас а де-що візьмемо в пані Марти.

Марта: О, в мене можете дістати все, що тільки загадаєте. Навіть шимпанське вино, коняк, пиво...

Ольга: Так прошу вас, пані Марто, будьте ласкаві, принести нам вудженини так пів кіля, фляшку коняку й п'ять фляшок пива. Чай і хліб маю дома.

Марта: Дуже радо. Я зараз усе вам принесу. (На відході) Тільки не гнівайтесь на мене, прошу вас... Я вже така, що як маю що на душі, то скажу так, як воно є: вибачайте, я вже йду. (Пішла в середні двері).

Я в а 6.

Ті-ж без *Марти*.

Марійка: Чого пані Марта приходила.

Ольга: Роман післав її до нас.

Марійка: Ви щось тут наче сварилися, мамочко? Я чула з покою, як пані Марта чогось дуже гарячилася.

Ольга: Еть, вона все щось має до говорення. То вже така її вдача. (Зідхає) Боже. Які муки переходжу. Й защо це все на мене Господь післав!? (Іде до кімнат ліворуч) *Марійко*, як принесе пані Марта, то ти відбери й хай запише до книжки. Вже й так маємо в неї більший рахунок, то на „першого“ треба все разом заплатити. (Пішла).

Марійка: Добре, мамочко. (Сама, хвилину роздивляється чи нема якого непорядку в кімнаті, відтак знімає капелюх і кладе на канапу) Щось

пані Марта мусіла мамочці прикрого сказати, коли вона така прибита. Як не своя виглядала, коли я ввійшла.

Я в а 7.

Марійка, о. Онуфрій та Володимир.

Володимир: (в сінях) Ця жінка казала, що зараз на ліво перщі двері. Напевне то буде тут.

Марійка: (дослухається) Хтось певне до нас. Чула знайомий голос.

Онуфрій: (входить, за ним Володимир) Вибачте . . . в сінях темно й ми . . .

Володимир: Добре трапили, отче. Доброго вечора бажаю вам, панно Марійко. Чи пізнаєте?

Онуфрій: А справді, що ми дійшли до мети. Добрий вечір!

Марійка: Прошу, прошу. Заходьте. Я пізнала вас, пане Володимире . . .

Володимир: Значить ви не забули мене? Дуже радий цьому!

Онуфрій: Але . . . де високоповажана пані цього дому? Й Романа не бачу . . .

Марійка: Мамочка в кімнаті. Я зараз. (Хоче йти).

Володимир: А Роман куди пішов?

Марійка: Роман вийшов до міста вас шукати. Ви не зустрінулися з ним?

Онуфрій: Ні, ми були в пана старости й прямо від нього йдемо до вас.

Марійка: Так Ромцьо вас даремне по місті шукав.

Володимир: Походить трохи й прийде за нами, як ніде нас не найде.

Марійка: Напевне! Прошу сідати. (Показує на канапу: побачивши свій капелюх, підходить, бере його й ховає за себе) Я закличу мамочку Вибачайте. На хвилиночку . . . (Виходить ліворуч).

Я в а 8.

Ті-ж без Марійки.

Онуфрій: Не знаю, голубчику, чи нам удасться Романа переконати. Він завзятий ідеаліст-народовець і з ним не легко можна чогось реального добитися.

Володимир: Не бійтеся, отче, він мій приятель з діточих літ. Я знаю куди вдарити, щоби його переконати й вибити з голови всі ці дурні ідеали.

Онуфрій: Ну, ну! Я цього тільки бажаю. Але оскільки знав я його батька, так цей по ньому ще більш завзятий і палкий. Цього я й боюся, що нам не пощастить.

Володимир: А щож пані Ольга, його мати? Ви отче казали, що вона нам може в цій справі допомогти.

Онуфрій: Гм... казав... можливо, що вона під його впливом уже перемінилася. Побачимо. Здається йде пані Ольга.

Я в а 9.

О. Онуфрій, Володимир, Ольга й Марійка.

Володимир: Отче, не забудьте настрашити її відібранням пенсії, якщо Роман не захоче до нас пристати. Або найменше хай покине працю між народом.

Онуфрій: (рукою успокоює) Добре, добре! Тепер ані слова!

Ольга: (одягнена в вечірню туалету: за нею йде Марійка) Добрий вечір, мої дорогі гості! Вибачайте, що я... але мені діти щойно перед хвилиною сказали, що ви до нас завітаєте.

Онуфрій: (вітається).

Володимир: (теж вітається з Ольгою) Якже так? Яж писав Ромкові вже десять днів тому про наші відвідини.

Марійка: Лист він одержав... Я сьогодні тільки змогла йому цього листа дати, щоби прочитав. (Показує на бюрко) Ось бачите, тут лежить ще много листів нечитаних...

Онуфрій: Так занятий?...

Ольга: Хочби корисною працею, а то повірте мені панове, все здоровя своє знищив тими кооперативами, лугами, читальнями й усякими дурницями, як він каже, для народу.

Марійка: (вражена цими словами) Мамочко! Це все він робить для добра суспільства й...

Ольга: Так, так! Для добра суспільства, але для нашого добра й пальцем не кивне. Вже нехайби для власного добра працював. Я від його помочі не жадаю, але хай для себе найде

якесь певне й стали забезпечення. Щож це за становище тимчасова посада народнього вчителя?

Онуфрій: Правда ваша, пані Ольго! Я властиво, як по правді сказати, зайшов до вас по цьому ділу та хочу з вами про його будучність уже раз вирішити. Як хресний батько, думаю, що маю на це право?

Ольга: Я не знаю як буду вам вдячна, коли пощаститься вам Романа перекопати й на добру дорогу навести.

Володимир: Я думаю, шановна пані, що найліпше буде, коли він залишить усяку думку про великі ідеї, а дослужиться масенької посади.

Ольга: Вговоріть же його панове, я прошу вас! Між іншим вибачте, пане Володимире, я за вас уже давно нічого не чула. Ви тепер...

Володимир: Я відбув практику у воевідстві, а тепер призначений до вашого староства.

Онуфрій: Саме тепер вертаємо з авдієнції в пана старости. Дуже прихильно прийняв пана Малинівського й згадав про тяжку працю, яка його чекає в боротьбі з ріжними саботажниками. При цьому глянув зпід ока на мене й звернув балачку на розрухи, які в посліднім часі у нас на передмістю повстали, дякуючи відкриттю „Луга“.

Марійка: А що-ж такого там трапилося? Чейже відкриття „Луга“ не являється ніякою політичною акцією й...

Ольга: Марійко, ти того не знаєш і на цім не розумієшся! Дай спокій!

Володимир: Так, панно Марійко. Сьогодні під покришкою „лугів“ організуються ворожі елементи, котрі викликають бунти в ріжних околицях держави.

Марійка: Що я чую, пане Володимире?! Ви... ви говорите...

Ольга: Дай спокій Марійко. Пан Володимир державний урядовець і він як таки...

Онуфрій: (перебиває) Вірний син...

Марійка: (перебиває, люто) Вірний раб! А ви, отче, вірний поганяч! Так! (Схоплюється й відходить ліворуч) Вибачайте! (Пішла).

Я в а 10.

Ті-ж без *Марійки*.

Ольга: Вибачте панове. Це вона . . .

Онуфрій: Батькова донька. Нічого не вдієш. Тільки, щоби це не пошкодило вам, пані Ольго. Щось згадував пан староста, що ніби то вже знає, хто є головним проводирем саботажів у нашій повіті. Я іменно хотів вас остерегти перед наслідками, які можуть бути для вас, коли Роман не перестане крутитися помежи людьми.

Володимир: Егеж. Я добре тоді не порозумів, до чого він веде цю балачку. Аж на кінці, при відході я порозумів, що він має намір остро поступити проти винувників.

Ольга: Господи! Нещаслива година з тими лугами.

Онуфрій: Знаєте, пані Ольго, що він може причинитися до того, що вам ще й пенсію відберуть.

Ольга: Господи милосердний! Чого я ще дочекаюся на свої старі літа! Щож я цьому винна? Що мені робити?

Онуфрій: Мусите на розум поговорити з Романом.

Володимир: І то зараз, пані добродійко. Як рішиться змінити свою життьову тактику, то я зараз його зарекомендую, як свого приятеля й вища посада в шкільництві для його забезпечена. Тимчасом післалиби його до королівства, ну — а за який рік мігби жадати перенесення в свої рідні околиці.

Ольга: Отче Онуфрію! Вся надія на вас! Скажу вам правду, що я вже не маю жадного впливу на Романа. Він живе своїм Богом і мене зовсім не слухає.

Я в а 11.

Ті-ж і *Роман*.

Роман: (увіходить задиханий) А-а! Слава Богу, що ви самі трапили!

Володимир: (радісно) Здоров Романо!

Роман: (приступає й обіймаються) Вітай, друже! Я думав, що ти вже зовсім відцурався нас і що подався теж на пана.

Володимир: О, я, друже, дійсно зробив добре, коли тоді... памятаєш...? Ну, а ти? Я чув, що недавно прийшов додому. Де блукав? Що робиш тепер?

Роман: (стримано) Перейшов я більше, як пекло. Та, слава Богові, що це найгірше вже минулося. Думаю, що колиб ти й усі наші патріоти перейшли таку школу, зналиби цінити волю й у ярмо не пхалиби своїх лобів.

Володимир: Го, го, го! Ти ще все той, як бачу старий ідеаліст. Пльонь на те все! Що варті мрії без надії? Ти глянь на світ, на мене глянь! Я-ж з роду Українець. І книжки читаю українські. Шевченка портрет держу все дома. Газетку часом прочитаю, ну й...

Роман: (ще більше стримано) Хто як собі постелить... А впрочім, я все життя посвятив праці для народу. Праці, котра не знає перешкод, не боїться ні мук, ні жертв, котра принесе в результаті здійснення всіх мрій народу, великої ідеї! На жаль — не всі однаково її розуміють, не всі однаково її служать.

Онуфрій і Ольга: (сидять на канапі й тихо розмовляють, хвилинами прислухуються до розмови Романа й Володимира).

Володимир: Можливо... Кожний розуміє по своєму й по своєму прямую до здійснення великих ідей. Моя ідея жити. А щоби жити, треба мати на це засоби, яких тепер дуже мало й вибирати нема в чім. Я беру те, що день несе. Живу теперішністю й пристосовуюся до обставин, які склалися й складаються не з моєї вини й не по моему бажанні.

Онуфрій: Знаменито! Пане Романе! Повірте, що ваші впевнення не закладаються на реальних підставах і вийшли вже давно з моди.

Роман: Дякую щиро, дякую за ласкаву заввагу. Я думаю, що ліпше буде, коли кожний з нас останеться при своїх мріях, при своїх переконаннях і своїх ідеях.

Ольга: Алеж Ромцю! Панове прийшли не на те, щоби з ними сваритися.

Роман: Вибачте, я сказав те, що вважаю за відповідне.

Онуфрій: Річ зрозуміла. Я не думаю нікого переконувати,

а тільки висказую свою думку. Між іншим бажав я з вами, пане Романе, поговорити щиро, так від серця.

Роман: Зі мною можна все тільки щиро говорити. Я слухаю, отче.

Онуфрій: Вперш за все, ви, пане Романе, як увійшли, забули поздоровитися зі мною.

Роман: (робить гримасу) Вибачте за мою невважність. По щирості вам сказати, я й не думав з вами говорити ані зустрічатися. Так! Хай вам це не буде дивне, але таких людей, як ви, не поважається й з ними не зустрічається. Цього від мене не жадайте. Таких людей з конечности можна тільки терпіти до якогось часу.

Ольга: Ромцю, що ти говориш!? Та ж отець Онуфрій наш добродій, — він...

Роман: Мамо! Лишіть ці хвальби. (Затинаячи зуби) Я знаю його добродійства.

Ольга: Ромцю успокійся, прошу тебе. Ось і тепер прийшов отець Онуфрій, як хресний батько твій і хоче тобі допомогти. Ти повинен бути вдячним а не так вороже до його відноситися. Цеж негарно.

Роман: Допомогти? Мені?

Онуфрій: Так, пане Романе. Вперш за все прошу спокійно слухати.

Роман: Я слухаю отче.

Володимир: І не пожалуєш.

Онуфрій: Дуже мені прикро, що ви пане Романе наробили мені неприємностей.

Роман: Яких неприємностей, отче?

Онуфрій: Пощо було відкривати на моім передмістю „Луг“?

Роман: Пощо? Дивне питання й смішне. Ви хочете пояснення?

Онуфрій: Ні, це злишне. Але на будуче прошу не приходити до мене і спокійних міщан не бунтувати. Ось це моє бажання. Щоби вам не було нудно сидіти, я вже рішив умістити вас на кращу службу. Годитеся на це?

Володимир: Плюнь, Романе, на всі мрії! Тиж не дівак! Поїдеш зі мною до воєводи, я тебе представляю й...

Роман: (сильно схвильований) Досить панове! (Встає й поглянувши на портрет батька) Ви, отче, маєте на совісті одну жертву з нашої родини. Чи вам ще того мало? Коли ця рабська ваша душа на мою кров така ласа — пийте її!! Але душі своєї вам я не продам!

Ольга: Ромцю, схаменися! Що ти робиш? Вони до тебе всі такі прихильні, такі...

Роман: Мамо! (Стискаючи зуби) Ви вірите цьому душегубові, в його прихильність і щирість?

Онуфрій: Я? Я душегуб?! Цеж непростима образа. Це страшно...

Роман: Так! Страшно, о знаю, що страшно. І ви мимо цього не боялись; як батька мого продавали й на другий світ мабуть теж з милосердя йому допомогли?!

Онуфрій: Алеж це не чуване! Пані Ольго, я ображений! Дуже ображений! Я невинен, що...

Роман: Невинен?! А доноси до урядів хто писав?! Хто скарги до дирекції що-дня слав?! Ви! Ви! Ви душегуб! Пріч мені з очей! Чули?!! Всі! Всі! (Стримуючи себе, тяжко віддихає).

Ольга: Господи милосердний! Ромцю, що з тобою?!! Що ти робиш?!! Схаменися, сину мій!

Роман: (зриваючися) Чули!? Ви нікчеми! З очей моїх геть! Геть! (Кидається вперед, але нараз, якби роздумавши, поволі майже впадає в крісло, тяжко віддихає).

Онуфрій: (поблідши від страху й несподіванного випадку, поспішно непростившись з Ольгою, без слова з лицем, виражаючим і острах і ніяковість, тікає, смішно піднімаючи реверенду).

Володимир: (весь час з очима широко отвореними слідкував цю сцену, зігнувшись та згорбившись, майже крадькома виходить за Онуфрієм).

Ольга: Боже мій! Господи милосердний! Що це з ним сталося? Ромцю! Ах Ромцю! Що ти наробив! (З розпучливим плачем) Ромцю! Ох, ох, ох... (Умліває).

Я в а 12.

Роман, Ольга, Марійка й Марта.

Марійка: (вибігає з кімнати ліворуч) Що тут діється?! Ромцю? Що сталося тут? (Побачивши зімлілу Ольгу) Ох, Боже! (Біжить до неї) Мамочко! Мамочко! Що вам, люба мамочко!

Роман: (сидить у кріслі й дивиться тупима очима в напрямі, куди вийшли Онуфрій та Володимир).

Марійка: (бере зі столика карафку з водою, наливає в склянку й подає Ользі) Мамочко! Люба мамочко! Що сталося?

Ольга: (пе воду й приходить до памяти: тяжко віддихаючи) Ох...

Марта: (несе в кошику різні продукти й фляшки) Що тут діється? Наче яка революція. Мало бракувало, булиби мене з ніг звалили якісь два гунцути й пішовби весь товар у болото.

Ольга: (побачивши Марту) Не треба вже, пані Марто. Нічого не треба. Роман...

Роман: (притишеним голосом) Прогнав гостей. Так, прогнав. Я... Я... щоб знали пані Марто. Таких людей...

Марта: (ставить кошик на землю й сплескує руками) Так то пан отець Онуфрій так поли підкачали, тікаючи від вас?! Слава Богу! О, то добре зробили ви, пане Романе. Дуже добре! О) дуже добре!

Роман: Так, так! Дуже добре! (Гірко сміється аж заходить ся, Ха-ха-ха. (Дивиться на портрет батька) Не бійся мій, любий батьку. Я гідним сином остану до віку!

ЗАВІСА.

Д І Я ІІ.

Дівоча кімната. Ліворуч вхідні двері. Праворуч два вікна завішані портерами. Під вікнами столик з цвітами. По середині двері до спальні. Подальше середніх дверей мала шафа на книжки. По середині кімнати круглий стіл, обставлений кріслами. Ліворуч під стіною канапа, над нею великий стінний годинник.
Вечірня доба.

Я в а 1.

Наталка і Катерина.

Наталка: (напів лежачи на канапі, читає книжку. По хвилі до Катерини, що сидить біля вікна, виглядаючи в сад) Даремне, Катрусе, ти його сьогодні дожидаєшся. Думаєш, що Роман теж такий як і всі друзі? Лиш оком моргнеш і він уже твій? Цей не такий. О, ні. Цьому ти як на долоні викладай, так це наче й не до його відноситься. Не прийде він сьогодні. Знаю це напевне!

Катерина: Знаю! Знаю! Нічого ти не знаєш! Не я йому казала приходити! Він самий питав мене чи може прийти. Отже я певна, що йому залежить на тім, щоби бути в мене.

Наталка: Катрусе, Катрусе! Яка ти ще дитина. Шкода, що світа стільки пізнала а розуму ні трішки не набрала. Ти думаєш, що Роман цікавиться тобою як жінкою? Ти думаєш, що він на тебе дивиться як на дівчину? О, ти дуже помиляєшся, коли так думаєш.

Катерина: А чого властиво познайомився зі мною? Чого висиджує цілими вечорами в мене?

Наталка: Ти не догадалася з його балачки, що його сюди привело? Адже це вже ціле місто знає, що „загарєлая русская барішня“ Катя Марущаковая „українізується“.

Катерина: Так??... Це цікаво! А впрочім, кому яке діло до мого переконання? Я-ж така „русская“, як папа римський православний. Що я бокувала від українських товариств і знайомств, це не свідчить ще про мої „руські“ переконання. Коли люди так думають, мені з того користи мало а шкода теж невелика. Краще стояти по-дальше від громадського життя й інтересуватися тільки своїм особистим життям.

Наталка: В цім ти побила рекорд! Колиб я так як ти займалася виключно й дуже пильно своїм особистим життям і його вигодами, будь певна, що й до нині ще не вийшлаби я заміж.

Катерина: Ти думаєш? А ось я тобі докажу, що я вийду мимо цього заміж.

Наталка: За кого? (Сміється) Може за Лизанського?

Катерина: За Романа!!...

Наталка: (сердечно сміється) Ха-ха-ха. О то трапила. Гусочко дурненька! Вибий собі з голови цю думку! Ти знаєш, хто такий Роман? Ні, не знаєш! Роман, найчесніша, найчистіша душа правдива, чоловік ідеальний, якого я ніколи не знала на світі. І ти думаєш, що він візьме тебе? Тебе, що мала стільки коханків, що й рахубу втратила. Ха-ха-ха! Та він якби про те знав, будь певна, що його нога не переступилаби порогу цього дому.

Катерина: (налякано) Наталко! Цить! Ще справді... Ні, Наталко. Я його люблю!

Наталка: Справді? (Встає з канапи й сідає) Катрусю! Вір мені, що я тобі все бажала добра, але скажу тобі правду, що коли воно так, як ти кажеш, то знай — з того нічого не буде. Подумай, як він буде на тебе глядіти, коли ти йому скажеш усю щирю правду?

Катерина: (рішуче) Зараз нині все йому скажу і хай буде що має бути! Я вірю, що він... А може краще не казати?..

Наталка: А бачиш. Ти й сама не віриш цьому, що перед хвилиною говорила. Ти не віриш у його доброту й великодушність, про те не вагаєшся...

Катерина: (переконуючо) Вірю! Вірю! І люблю його єдиного і більш нікого!

Я в а 2.

Ті-ж і *Іван*.

Іван: (входить при останніх словах) Вірю, вірю, що ти мене єдиного, тільки одного любиш і більше нікого. (Заглянувши Наталку) О, вибачте, добродійко...

Наталка: Але-ж прошу, пане Іване. Саме про вас...

Катерина: І зовсім не про вас і не до вас відносяться ці слова!

Іван: Но, но...

Наталка: Проти сидати, Катруся.

Катерина: Як хоче, хай сідав.

Наталка: Що з тобою Катрусе?

Іван: Ет, Катруся так жартує...

Катерина: Жартує не жартує, а хочете сідайте, а ні — (рукою показує на двері) прошу...

Наталка: (підходить до неї) Твоє поведження образливе. Що це сталося з тобою?

Іван: Але-ж добродійко, вона іншим разом не буде така розсіяна.

Наталка: А, Бог з вами! Я вас не розумію. Краще без мене порозумієтеся. (Відходить у середні двері) До побачення, пане Іване. (Пішла)

Я в а 3.

Ті-ж без *Наталки*.

Іван: (приступає до Катерини й хоче її обняти) Моя кохана!

Катерина: (ухиляється) Вибачайте! Не бажаю ваших ніжностей.

Іван: Алеж Катю, голубко! Що з тобою? (Намагається обняти) Чейже знавш, як я тебе люблю.

Катерина: (грізно, відступаючи від него) Нахаба! Вам сказано розумно!...

Іван: Катю! Я не розумію тебе! Хиба-ж я не так люблю тебе, як і раньше?

Катерина: Знаю я вашу любов! Досить мені її!

Іван: Но, но, голубонько! (Підходить, стараючися її обняти) Кинь жартувати.

Катерина: (строго) Пане Іване! Коли ви людина, коли в вас хоч крихітка чести в відношенні до жінки, ви зараз залишите цей дім!

Іван: (не приймає за серйозність) Но, но, кохана! Безумовно, що я не буду тут ночувати.

Катерина: (грізно) Падлюко!!

Іван: (насмішливо) Гарні слова з уст ніжних пливуть і душу мою розкішю наповняють.

Катерина: (йде ліворуч до дверей і показує рукою) Прощу...

Іван: (спокійно сідає на крісло) І зовсім нецікаво. (Виймає годинник) О-го-го! Ще маю доволі часу. Можу почекати, аж ти голубко, охолонеш.

Катерина: (з призирством) І це вся ваша мудрість, вихованість та інтелігенція?!...

Іван: Слухай Катю. Будемо говорити розумно.

Катерина: Я досить розумно до вас говорила. Що ваш розум такий тупий — вина тут не моя!

Іван: Але я не розумію твого поведіння!

Катерина: Не розумієте? (З призирством) Яка наївна дитинка!

Іван: Ти поясни мені, як слід, у чім я провинився, що так неочікувано мене зненавиділа й проганяєш? Адже недавно тому я був для тебе сонічком ясним, орлом степовим, а сьогодні...

Катерина: Досить! (Розказуючо) Прощу відійти!!

Іван: (прибито) Алеж...

Катерина : (грізно) Ні слова більше не хочу чути! (Показує рукою на двері) Прошу!

Іван : (думає ще виграти) Катю... (Дуже ніжно) Катюсю...

Катерина : (в крайній злобі) Марш!!!

Іван : (як опарений) Йду вже, йду! (В дверях) Як жаль! Дуже жаль! (Пішов).

Я в а 4.

Катерина і Наталка.

Катерина : (сідає на канапу й ревно плаче).

Наталка : (одягнена в плащ і капелюх увіходить середніми дверима) Катрусю, Що тобі? (Розглядається та підходить до неї) Чого так плачеш?

Катерина : (ще сильніше плаче, задихаючись).

Наталка : (присідає біля неї) Катрусю. Що сталося? Заспокійся. Говори вже, що було між вами?

Катерина : Падлюка! Мерзотник!

Наталка : Хто? Іван? Він тебе?...

Катерина : (персриває) Мене, мене! Всі ви однакові! Звірі ви, а не люди!

Наталка : Катрусю, та скажи мені, що це між вами зайшло. Ветеринар милий чоловік, освічений...

Катерина : Всі вони освічені звірюки-хижаки! (Успокоюється) Так! Добре, що вже раз рішилося.

Наталка : Що Катрусє? Що рішилося? Що ти рішила робити?

Катерина : Я?... Гнати на сто вітрів цих освічених звірюк у чоловічій подобі! Так!

Наталка : (йде до вікна) Дивна в тебе переміна. Якщо ти рішила серйозно впорядкувати своє життя, то я можу тобі тільки побажати якнайкращих успіхів.

Катерина : Талю. Ти знєєш мене. Повір, що відколи я почала самостійно жити, не зустрічала ні разу щирої людини, котра булаби мені другом і навчила мене пізнавати світ таким, яким він є в дійсності. Я жила безжурно. Приймала все те

радісно й байдуже, чим мене життя обдаровувало. Краще сказати, я вірила цьому, що мені нашіптували чужі ворожі мені люди. Ніколи я не задумувалася над своєю будучністю, а що до будучности свого народу то й думка ніколи така не виринула в мене. Сором признатися — що я вчителька й не знаю, як живе нарід, з котрого я вийшла, щоби його вчити. Вчити... Як смішно. Я, що сама відцуралася від свого народу, я повинна була його вчити, любити своє рідне... (Жалісно сміється) Ха-ха-ха! Яка безвартісна людина!... Це сьогодні тільки я пізнала, передумуючи все те, що казав мені Роман. Так, сьогодні я рішила пірвати всі звязки, які вязали мене дотепер з цим світом і зачати нове життя!

Наталка: (глянувши в вікно) Катрусе! Роман до нас прямує.

Катерина: Ох, Боже! А я... (Витирає очі) Я піду змити лице, щоб не бачив, що я плакала. Затримай його якби спішив. Добре, Наталко?

Наталка: Йди, вже я посиджу з ним поки ти впорядкуєшся.

Катерина: (відходить у середні двері) Я зараз прийду. Хай почекає мене. (Пішла).

Я в а 5.

Наталка згодом Роман.

Наталка: (здивовано) І як змінилася дівчина, прямо на очах! Чудотворець оцей Роман! Я вже давно стратила всяку надію, щоби вона колинебудь прийшла до розуму. А цей зумів її за два тижні так перемінити. (Задумається) Але яка-ж це буде катастрофа, коли він мимо своєї великодушности, від неї одвернеться.

Роман: (входить поважно, вічливо) Доброго вечора бажаю.

Наталка: (підходить, подає руку) Вітайте, пане Романе!

Роман: (розглядається) А панна Катруся?...

Наталка: (мило) Вона сейчас прийде. Прошу сідати.

Роман: (приглянувшись, що Наталка одягнена до виходу) Ви певне кудись спішите? Я може вам перешкодив?

Наталка: Алез прошу дуже. Я ще маю час.

Роман: (сідає) Дякую.

Наталка: (теж сідає, довірочно) Пане Романе! Ви знаєте, за той час, що ви до нас заходили, Катруся так змінилася, що я дивуюся.

Роман: Дуже це мене тішить! Правду вам мушу сказати, що мета моя була цього досягти. Дуже радію!

Наталка: Але... знаєте, у Вас такий вплив на неї, що я боюся...

Роман: Нічого боятися.

Наталка: І ви?...

Роман: В мене було бажання зараз при першій зустрічі з нею, коли не зробити її щасливою, то хотяй досягти для неї повне, спокійне вдоволення з життя й приєднати тим способом одного робітника більше до праці за краще завтра. Це, як бачу, вже тепер мені пощастило й я невимовно щасливий.

Наталка: (обережно) Но... це тішить і мене. Тількиж... Чи ви знаєте її минуле?

Роман: (перебиває) Знаю! А чого не знаю, ще буду знати. А впрочім, я не живу для минувшини, але для будучности.

Наталка: (розсіяно) Так, так... це гарно... це я розумію. Але бувають річі дуже неприємні...

Я в а б.

Ті-ж і Катерина.

Катерина: (одягнена в вечірню туалету, трохи напудрована, тихо стає коло дверей-середніх).

Роман: В житті приходиться нераз зажити много неприємностей, особливож дуже часто всім робітникам за краще завтра. Так, пані добродійко. (Побачивши Катерину) Добрий вечір! Встає й підходить до неї; вітається).

Катерина: (подає несміло руку: Роман цілує).

Наталка: (готовиться до відходу) Ну, вибачайте, пане Романе, хотілосяб мені ще много-много з вами побалакати, але тепер уже Катруся мене заступить. (Усміхаючися) Правда, Катрусе? Ти знаєш краще, як я?

Катерина: Дякую.

Наталка: (подає Романові руку) Добраніч, пане Романе. Я думаю, що як поверну, то вже не побачимося, через те й прощаюся з вами тепер.

Роман: (цілує руку) Добраніч! Дуже приємно...

Наталка: (до Катрусе) Па, Катрусе. (Відходить ліворуч).

Я в а 7.

Ті-ж без *Наталки*.

Катерина: (рішуче-жалісно) Пане Романе! Я мучуся. Я просто ненавиджу себе за те, що ви такі ласкаві до мене. Я неварта цього. Негідна такої доброти!

Роман: (успокоює) Катрусе! Заспокійтеся! Ніколи не треба себе обезцінювати. Ми-ж не знаємо, які люди гідні, або негідні. Окруження наше скриває перед світом нераз великі, страшні злочини. Ми незнаючи цього, таких одиниць поважаєм і честь їм віддаємо. Мимо того, що на їх душі тяжить великий гріх—злочин, якого вони доконали, або доконують на нас. А ви? Чим винні ви, Катрусе, що вас юрба гнилої суспільности відкинула на тернистий і пустий шлях? І ви, замість людей, зустрічали диких звірів та були віддані на поталу хижих дикунів, що витягали за вами свої мерзотні кігті, щоб насититися вами. На щастя, ви знайшли маленьку стежечку, запущену буряном, забуту й невтопану. А стежка ця привела вас до храму, з котрото вийшла ваша душа. До храму самопізнання, й ви, як бачу, вже знайшли цю дорогоцінну перлину, що юрба вкрала вам і підмінила фальшивою. Ви знайшли цю правдиву перлину — ширу любов до рідного краю. Чи не помилився я?

Катерина: (несміло) Так, пане Романе. Але я...

Роман: (заохочуюче) Прошу, прошу. Говоріть цілком щиро.

Катерина: Ні, не можу вам цього сказати. Це для вас булоби неприємним і може після цього ви зненавиділиби мене. Ви цуралисьби мене. Краще, хай це зістане для вас невідомою тайною, але... (задумчиво) коли мене будете згадувати, то... (Закриває руками лице й плаче) ... знайте, що я... вас...

Роман: Що вам на думку прийшло? Панно Катрусю! Я бачу, ви щось скриваєте переді мною, щось, що тяжить на вашій душі й через те находять на вас чорні думи. Будьте щирою так, як я до вас. Хай буде це найгірша правда, котру я маю довідатися, але не варт ізза того впадати в одчай.

Катерина: (успокоєна) Так, я вірю, що ви добрі, ви надто ласкаві. І саме через те невимовно я терплю.

Роман: Ні, Катрусю. Ви терпіли вже досить. Я хочу, щоб ви тепер жили в щасті та спокою. Я хочу, щоби ви були мені помічником у тяжкій праці, котра не приносить особистої користи, але вимагає жертв. Зовсім не погоджуюся з модерною філософією патентованих мудрців, що проголошують смерть за одинокий засіб порятунку людини в безвихідних випадках. Ні, я цілковито відсуджую такий погляд і борюся против його. Коли людина приходить до переконання, що вона не приносить ні собі, ні суспільству жадної користи й через те вона нікому непотрібна, це зовсім не оправнює її до того, щоби вона нищила себе.

Катерина: (несміло) А щож такій людині робити в данім випадку?

Роман: Шукати виходу з цього тісного колеса.

Катерина: Але-ж положення буває безвихідне.

Роман: Ніколи не буває такого. Кожна людина має настільки дотепности, що зумів викрутитися з багатьох дійсно тяжких обставин; отже, коли вона дістанеться в колесо смерти, то й тут вихід легко знаходить.

Катерина: Як? Яким способом?

Роман: Зовсім просто! Вона думає. А коли вона це відчуває, що думає, значить вона живе. Дійшовши до цього пізнання, вона бачить далі, що всі засоби, з яких вона черпала енергію для життя, вже вийшли й осталися порожні судини. Це пізнання змушує її до напруження всіх нервів, щоби скоріше знайти потрібні нові засоби, ще поки не зайде сонце й темна ніч не сховає в свої чорні шати джерела свіжої, цілющої води. В погоні, в поспіху дійти скоріше до джерела ще перед заходом сонця, вона забуває безвихідне положення. Справді

воно ніколи й не було безвихідним, тільки що людина лінива й склонна до безчинности, сама вмовляє в себе цю безвихідність.

Катерина: А що станеться, коли людина ця дійде до джерела запізно?

Роман: Запізно? Як то?

Катерина: Ну, вже по заході сонця!?

Роман: (любо всміхаючися) О, і тут людина ця не пропала. Запізно не буває ніколи. Природа наша безмежно багата своїми чарами. Й ось на цей випадок, як сонце вже зайде, виходить наш місяченько, хоч блідий, та веселий. А ні, то ясні зірки знов дорогу освітлюють — і людина, що спішить до джерела, все дійде на час — і знов живе новим життям.

Катерина: Як гарно! Як уміло... І я почала жити новим життям від цієї хвилини. (Вдячно) І я прийшла ще в час. Так, пане Романе. По вік я буду вдячна вам. (Подає руку).

Роман: (цілує) Подяки не жадаю ні від кого, тимбільше від вас. Але тепер я хотівби з вами поговорити.

Катерина: Я дуже радо вас слухаю.

Роман: Я прохання до вас маю...

Катерина: Ви, пане Романе не смієте від мене нічого просити. Ви розкажіть. Я ваш приказ, хочби який, виконувати буду з великою вдячністю.

Роман: Но, но, Катрусе. (Всміхається) Не дуже то тебе... я можу покористуватися цим дозволом і...

Катерина: Цього я не боюся. Знаю й переконана впевні, що від вас пане Романе, можна очікувати лише самі гарні та чесні вчинки, а тому...

Роман: А тому що ви так сильно переконанна, я вірю, що ви не відмовитеся взяти частину моїх обов'язків і разом зі мною будете працювати для нашого нещасного народу, для кращого завтра...

Катерина: (подає руку на згоду) З вдячністю приймаю.

Роман: Так цього мені й треба було. (По хвилі) А ви заявили вже там...

Катерина: В „Обществі Русскаго Края“? — О, вже всі знають давно.

Я в а 8.

Ті-ж Семен та Пилип.

Пилип: (за сценою) Але-ж нам сказала крамарка, пані Марта, що бачила пана Бистрицького, як ішов сюди до вчительки.

Голос: (за сценою) Про мене, йдіть сюди.

Катерина: (підходить до дверей та підслухує) Це напевно вас шукають, пане Романе?

Роман: (здивовано) Мене? Хтоб це мене шукав та ще в чужім домі?

Катерина: (відступає від дверей) Справді я чула, ваше ім'я хтось сказав.

Пилип: (за ним Семен: входять несміло, знімають шапки; по побаченні Романа, лица їх розяснюються) Добрий вечір!

Семен: Вибачайте пані, що ми так пізно . . .

Роман: А, це ви Семене! Що вас привело в таку пору? Щось певне важного, коли під вечір ви вибралися до мене.

Пилип: Та, бачите пане вчителю — біда! Одним словом біда!

Семен: Нещасна наша година!

Роман: Що сталося? Кажіть.

Пилип: Та сталося таке: в нашій новій домівці „Луга“ зібралися всі члени як звичайно, кожного вечора й хто книжку читав, хто газетку а інші так собі про господарські справи балачки вели. Я з Семеном вийшов саме з дому й прямував теж до домівки. Аж тут біля коршми, дивимося, стоїть бричка. Зайшли ми в коршму, щоб дізнатися, хто приїхав і чого?

Роман: (нетерпеливо) Ну, й що дізналися?

Пилип: Був там п'яниця Іван і той нам розказав, що приїхав якийсь молодий пан і пішов з поліцією домівку закривати.

Роман: (весь спалахнувши) Он що! Ну й що ж далі?

Пилип: Підійшли ми з Семеном до домівки, а там таке чиниться, що крий Господи. Хто кого бє немож було через темноту бачити, бо всі лампи в домівці були погашені. Чути було тільки крик-зойк!

Семен : Як побачили ми, що діється, тай прибігли до вас, щоби порадили що робити . . .

Пилип : Найліпше буде, як прийдете зараз до нас і самі побачите, що діється.

Семен : І я так гадаю.

Роман : (гнівво) От банда ! (До Катерини) Піду ! Вибачайте, бо річ важлива й невідкладна. Щоб не дійшло там до нещастя, мушу сам у справу вглянути.

Катерина : (тремтячи) А може краще завтра . . . Я боюсь . . .

Роман : (успокоююче) Нічого не станеться. Я мушу тільки перевірити на місці те, що й ви чули, щоб зараз завтра в старостві запротестувати. Покищо, будьте гарної думки. А коли бажаєте дізнатися, як полагодив справу, то зайдіть завтра по дорозі зі школи до кооперативи ; я там вас ждатиму. (Прощається й скоро виходить : попереду Семен і Пилип).

Семен і Пилип : (до Катерини) Добраніч ! І прохаємо вибачити нам, що вас потурбували.

Катерина : (відпроваджує Романа аж до дверей) Рома . . . пане Романе !

Роман : (задержується) Прошу . . .

Катерина : Я маю зле передчуття. Я вся тремчу.

Роман : (у дверях) Будьте спокійні, Катрусе. Нічого страшного тут нема й боятися нічого. (Цілує руку) Добраніч !

Катерина : В щасливу годину. (Стоїть біля дверей хвилину, потім підходить до вікна й дивиться задумано).

Я в а 9.

Катерина й Наталка.

Наталка : (поспішно входить, радіючн) Катрусю. Ти дома ? А пан Роман давно пішов ? Катрусю ! Віриш, я сьогодні якби на світ знову народилася. (Бачить, що Катерина не звертає уваги й задумано дивиться в вікно) Що з тобою знову, Катрусю ? Чуєш ?

Катерина : (здрігнувшись) А, це ти Наталко ! Я й не завважила, що ти прийшла.

Наталка : Катрусю, знаєш, що трапилося мені сьогодні в вечір ? Ані на думку тобі не прийде.

Катерина : (байдуже) Щоб такого цікавого ?

Наталка : Вже мала я вступити до дому, де на сьогодні скликані сходуни, аж тут мене зловив хтось за руку. Щоб ти подумала ? Хтоб це міг бути ?

Катерина : А Бог його знає . . .

Наталка : (радісно) Ми-хай-ло !

Катерина : Михайло ? . . . Твій чоловік ? . . .

Наталка : А хтож, як не він. Приніс мені декрет звільняючий мене зі служби в народній школі і рівночасно приділюють мене тимчасово директоркою школи в тім місті, де Михайло.

Катерина : Та-а-к ?

Наталка : І місце маю наступити негайно.

Катерина : Ну й ти ? . . .

Наталка : Зараз я збираю свої рiчи й їду з Михайлом. Він чекає мене тут в гостинниці. Я просила його зайти сюди, але . . .

Катерина : Тим краще, що не прийшов.

Наталка : Тільки, не думай, що він поганий чоловік. Бачиш як довго старався, щоб мене приділили до одного міста, щоб разом жити. Ходив, просив і врешті добився.

Катерина : Ну, щастя вам Боже.

Наталка : (приглядається їй) А як ти з Романом ? Що він ? Казала йому ?

Катерина : (поважно) Ми вже рішили.

Наталка : (цікаво) Рішили ? ! . . . Так ? ! . . .

Катерина : (неохотно) Звичайно.

Наталка : Ну, а весілля коли ? . . .

Катерина : Наталко ! Що ти збожеволіла ? Яке весілля ? Що тобі в голову зайшло ?

Наталка : Так значить він, дізнавшись про все, оставив тебе ?

Катерина : Ні, не оставив. А ми будемо спільно ділити долю й недолю свою та працювати для добра народу. Або як Роман каже : „для кращого завтра“ !

Наталка: Справді?! Це дуже гарно з його боку. Дуже гарно... Але я заговорила з тобою, а там Михайло чекає на мене. (Відходить).

Я в а 10.

Катерина й Марта.

Катерина: (йде до шафи, виймає книжку й сідає на канапу) І дійсно як подумати розсудливо над тим, чого властиво живуть люди, аж соромно. Ось Роман. Людина просто золотого серця, щирої душі. Все життя своє приносить на жертвенник тому бідному народові. Якби таких не сотні, а тисячі-тисячі подібних Романові, напевне ніколи горя такого не зазнавалиб.

Марта: (залякана) Пані... учит... Ох, як я зі страху...

Катерина: Що вам, пані Марто?

Марта: Ох! Що це воно діється!? (Трохи успокоєно, розглядається по кімнаті) Пана Романа тут нема?

Катерина: Ні, нема його. А що такого?

Марта: Слава Богу!

Катерина: (встає й підходить до неї) Щось може сталося..

Марта: Були у нього дома... хотіли арештувати... Ох, що це діється.

Катерина: Що ви кажете? Арештувати? За що?

Марта: За що? Хиба-ж не знаєте, як це водиться? Арештують і баста! Слава Богу, що нема його тут: а то напевно прийдуть і сюди за ним. Ворогів має пан Роман досить. Ці знайдуть його. Але-ж бо й запеклий той новий панок, що щойно прийшов до нашого повіту й якого лиха вже наробив.

Катерина: Пан Роман пішов на передмістя. Рано треба його повідомити, або ще подождати як буде вертати. Ви, пані Марто, близько живете й вам усе перед очима. Зайдіть, будь-ласка, чи почекайте його та попередіть.

Марта: О, це вже я зроблю. Цілу ніч буду виглядати. Не бійтеся, вже я не допущу, щоб такого чоловіка...

Ява 11.

Ті-ж й *Марійка*.

Марійка: (налякана) Ох, Боже! (Скоро розглядається по кімнаті) Забрали! Повели! Нема його тут! Ромцю! Бідний мій, Ромцю! (Плаче).

Катерина: Марійко, що вам? Чого затривожилися так?

Марійка: Були в вас тут? Арештували Романа? Кажіть!...

Катерина: Ніхто не був тут. Не тривожтеся даремне. Роман недавно відійшов з двома міщанами. Що властиво на річі? Ви мене лякаєте!...

Марійка: Справді! Ніхто в вас не був? А я так боялася! Так тремтіла, коли мама сказала цим людям, що Роман у вас. Я була певна, що вони за ним сюди прийдуть. І хто нам таке лихо спричинив?

Марта: Самі винні собі панночко. Не треба з прислужниками возитися.

Марійка: Але ми жадних знайомств не маємо тут у місті. Недавно тут осіли й крім отця Онуфрія ніхто до нас ще не заходив.

Марта: Ось у цьому то й ваше лихо, що ніхто інший до вас не заходив. Так можете самі знати, хто той приятель, що вже не один раз вам такого лиха наробив.

Марійка: Ви думаєте отець Онуфрій? Це неможливо! Він хресний батько Романа. Ні, це неможливо!

Катерина: Оскільки собі пригадаю, пан Роман не дуже то прихильно говорив мені про нього. Чує до нього великий жаль. І я теж думаю, що ніхто інший як він причиною цього нещастя.

Марта: Так, так! Я вже казала й вашій пані мамі. Та вона теж не вірить. А тут ціле місто знає, що тільки через отого отця Онуфрія нашого начальника почти, вашого покійного батенька, арештовано й завдяки йому позбавлено служби.

Марійка: Навіщоб йому це робити?

Марта: Прислужитися. Знаєте, тепер таких прислужників

розвелось скрізь. Вони гірше наших ворогів. Нищать усе, що рідне й зате дістаються і різні вигоди та похвали.

Катерина: Щось такого розказував мені пан Роман. А тепер то я бачу, що це мусить бути правда.

Марійка: Господи! Що я чую?! Це неймовірне! Щоб отець Онуфрій займався так гидким ремеслом?! Цеж недостойне людини на такому становищі, яке він займає.

Марта: О, за добрі вигоди й нетакі ще знатні люди прислужниками були й є.

Марійка: Яке гидке! Я не подумалаб ніколи. (До Катерини) Так кажете, Катрусю, що Роман пішов у місто? До вас ніхто за ним не приходив?

Катерина: Так, недавно ще пішов з двома міщанами дізнатися, що сталося з домівкою „Луга“. Ніби мали там прийти зі староства та дійшло до бійки.

Марійка: (острахом) І Роман туди пішов?! Господи! Та вони його напевне там арештують.

Я в а 12.

Ті-ж і *Ольга*.

Ольга: (вбігає задихана, зденероввана) Бійтесь Бога, люди! Марійко, ти тут?! Що це діється?! Панно Катерино! Де Роман? Де мій син?! Куди його повели? Де він?!...

Катерина: Заспокійтеся пані. Не треба так трівожитися. Нічого страшного тут...

Ольга: Як нічого?! Та-ж там чиста війна!

Марійка: Мамочко. Де, яка війна?

Ольга: (тяжко віддихає) Господи! Що ви за люди?! Таж там... (сідає й закриває руками лице, плаче)... син мій, Роман...

Катерина: Алеж нема причини так трівожитися. Пан Роман пішов подивитися, що сталося там з домівкою Луга і поверне. Не лякайтеся, панні.

Ольга: Господи! Ви мене не розумієте. Я нещасна мати...

Марійка: Мамочко, чуєте?! Мамочко. Чого ви так побиваєтеся? Чого трівожитесь без причини. Роман, можливо, що вже вернув.

Ольга : Ні, не вернув. Отець Онуфрій хотів його завернути з дороги, але він не послухав. Ще вилаяв його бідного.

Марта : Так і треба! Добре зробив!

Ольга : (трохи успокоєна) Алеж пані Марто! Господи! Що за кара нас переслідує. (Зривається до Катерини) Серденько! Дитиночко моя! Ідіть! Сейчас ідіть з Марійкою й приведіть Романа. Він вас тільки послухає, Він тільки вас послухає. Захороніть його!

Катерина : Та що-ж воно такого страшного сталося, що ви, пані так трівожитесь?

Ольга : Там повно поліції, а мій Роман тамже. Його вбють... я чую... Спішіть! Марійко! Катрусе, серденько! Спішіться!

Катерина : Та чомже ви, пані, цього зразу не сказали?! (До Марійки) Ходім мерцій! Ходім Марійко!

Марта : (до Катерини) Хустку! Хустку беріть! (Дає свою хустку).

Катерина : (бере на ходу хустку й загортається).

Марійка : (поспішно виходить за Катериною — ліворуч).

Марта : Ото золото не дівчина! Яка метка й рішуча! Козак не дівчина!

Ольга : (тяжко зітхає) Господи! Щоби поспіли на час!

ЗАВІСА.

Д І Я ІІІ.

Декорація та, що в І-ій дії. Ранок.

Я в а 1.

Ольга й Марта.

Марта: (стоїть біля порога) Цілу ніч я пильнувала й ока не примкнула, але ні панночок ні пана Романа не бачила. Багато людей вели арештованих; я все підходила близько та приглядалася, щоби пізнати наших та не було між ними нікого.

Ольга: (сидить на канапі, з очима опухлими від плачу й невиспаної ночі) Всю надію покладаю на отця Онуфрія. Ще досвіта приходив питати, що є з Романом.

Марта: Дорога пані! Не вірте йому! Кажу вам, не вірте! Цеж Христопродавець. Гірш того Юди він.

Ольга: (тихо з жалем) Пані Марто. Якже йому не вірити? Адже він приобіцяв, що піде до старости й буде просити за Романа. Він нам добра бажає а ви його так ненавидите. Вже не можу дочекатися його, щоби мене потішив доброю вісткою.

Марта: А бачите, дорога панні. Якби не від него походило це нещастя й не з його powodu, чогоб йому ходити до старости? Звідки він знає, що пана Романа арештовано? Га? А бачите?! Сам наперед віддає чоловіка катові а після за нього молиться! Так, так! Я знаю напевно, що він казав аре-

штувати пана Романа. О, напевно він! А тепер ніби то, на його прохання пан староста випустить його. Щось я цьому не вірю.

Ольга: Ні, пані Марто. Він нездібний на таке лайдацтво. Я не можу цьому повірити. Ні, це неможливо. Але чому так довго не йде. Вже майже дві години як пішов. За цей час мігби вже дізнатися чого?

Марта: Справді, вже пізна година. Я сьогодні ще склепу не відкривала а люди прийдуть за печивом. Вибачайте, дорога пані, мушу відійти до праці. Хоч змучена невиспаною нічю та мушу якомсь видержати. Колиб тільки все добре скінчилося.

Ольга: Дай Господи! Дякую вам, пані Марто, що так за моїм Романом побиваєтеся.

Марта: Варт він цього. І діти в школі дуже його люблять. Як рідного батька. Шкода тільки, що мусить так багато працювати й здоровя своє нищити. Ну, знов заговорилася. Бувайте здорові, дорога пані! (Виходить у середні двері).

Ольга: Йдіть здорові, пані Марто! Ще раз вам дякую!

Я в а 2,

Ольга й Онуфрій.

Ольга: (підходить до вікна й бистро вдивляється в сад) І там вікна ще від вечора заслонені. Не виглядає нате, щоб Катруся була дома. Бідна дівчина! Як я помилилася, осуджуючи її так погано. А вона сердешна стрілою полетіла, щоб мойого Романа захоронити. Щира дівчина. І вір тепер людям. Ось Марта, які страшні речі на отця Онуфрія видимує, аж мороз по тілі проходить, слухаючи її. Ось і про Катрусю люди що плещуть — а вона сердешна як янгол, (Вдивляється в двері) Господи! Я вже й думати не можу. Деж вони пропадають усі?! Хочби скоріше отець Онуфрій . . .

Онуфрій: (входить поспішно, кладе капелюх на стіл і проходить декілька разів широкими кроками покій) Так і знав! Так і знав! До чого то ведуть усі ці дурні ідеали!

Ольга: (поспішно, бігаючи за ним) Що сталося? Де Роман?!

Кажіть уже! Хай я не мучуся так! Марійка теж ще не прийшла. Де мої діти! Господи! (Ломить руки) Де мої діти?!

Онуфрій: Будьте спокійні, пані Ольго. (Приступає до неї) Діти ваші зараз прийдуть.

Ольга: (радісно, зі드хаючи) Прийдуть?! Нічого їм не сталося? А де були цілу ніч? Кажіть мені правду. Я хочу знати все. Чуєте? Всю правду хочу знати.

Онуфрій: (садовить її на канапу й сам сідає біля неї на крісло) Сталося так, як можна було очікувати. Я хотів усему цьому запобічи. На жаль Роман тверда голова. Тепер вам також турботи спричинив своїми пустими, беззмістовними ідеями.

Ольга: Не мучте мене, отче! Скажіть, що з моїми дітьми?

Онуфрій: Коштувало мене це багато здоров'я... Іти до старости, понижуватися, просити... Але врешті-решт випустять його...

Ольга: Його замкнули? Романа? І Марійку? Також?...

Онуфрій: Ні, дівчат не замикали. А з ним не було іншої ради. Мусіли. Цеж нечувана річ. Поставитися против влади публичної безпеки й бунтувати люд?! Цеж анархія! Більшовизм!!

Ольга: Хто? Мій Роман більшовик? Отче, що я чую?! Таж він...

Онуфрій: Знаю, що він ідейний чоловік, але ці ідеї тепер не в моді. Вони ведуть нашу молодь до загибелі, до тюрем. Так, пані Ольго. Ваш Роман нещасний чоловік. Хоробливий чоловік. Я жалую його. Йому требаби спокою а не такої безцільної праці. Мені дуже жаль його... що було в моїх силах я зробив. Якщо він негайно не відпекається від усякого діла, то кінець буде сумний. На цей раз мені пощастилося випросити йому волю на особисту поруку. Чуєте, пані Ольго? На власну поруку.

Ольга: (тихо, безсилно плаче) Дякую... дякую вам отче... Я не знаю, що далі робити... він уже дорослий мужчина, своїм розумом живе. (Опам'ятавшись, скоро) А Марійка?! Отче, де Марійка?! Вона пішла з Катрусею... вчителькою Марушковою, за Романом...

Онуфрій: Про них я не питаю. Але оскільки мені відомо, то з жінок ніхто не був арештований. За них не треба вам лякатися.

Ольга: Господи! Щоб їм щось злого не сталося. Я вже так змучилася думками про них, що в голові в мене тепер наче вітер гуде.

Я в а 3.

Ті-ж й *Роман*, за ним *Марійка*.

Роман: (з перевязаною правою рукою, блідий-знесилений, опирається на *Марійку*, що його підтримує з боку).

Онуфрій: (заглянувши його, зразу зблід, потім спокійно, майже байдуже) Ось він, пані Ольго . . . не сподівався . . . Не думав я, що так далеко дійде . . . (встає й відходить до вікна).

Ольга: (кидається до *Романа*, обіймає рилаючи) Ромцю! Дорогий мій сину! Що тобі! Ти цілий блідий! (завваживши перевязану руку) Ах, Боже! Рука! Поломана! Ромцю, хто це тобі ранив руку? Господи милосердний! Замучили тебе, мій єдиний, коханий сину!

Роман: (ведений *Марійкою*, сідає на крісло, де сидів *Онуфрій*: притишеним голосом) Нічого не сталося, мамо. Це тільки так трохи десь до воза задрапав . . . воно пройде . . . Не лякайтеся. (Тяжко віддихає й дивиться тупим поглядом перед себе: побачивши на столі капелюх, пізнає його, сильно стрясається й шукає очима *Онуфрія*).

Марійка: (бере *Ольгу* на бік й шепотом) Мамочко, скоро дайте щось теплого випити Ромцьови . . . З ним дуже зле . . . (ще тихше) В арешті йому кров пустилася з горла . . . Катруся побігла сейчас за лікарем і той казав, що дуже погано . . . Мамочко, скоро . . .

Ольга: (тремтючи) Ах, Господи! Яке нещастя! Яке горе! *Марійко*, я зараз! Ти допильнуй уже Ромця. (Скоро вибігає ліворуч).

Роман: (найшовши очима *Онуфрія*, з погордою) І ви тут, всечесний? . . .

Онуфрій: (підходить до його) Некраще було мене послухати? Га? Як рідний батько бажаю вам, Романе, добра . . .

Роман: (стримуючи себе іронічно) Як рідний батько . . . Хибаж це рідний батько робить так, що катові свою дитину віддав на муки?

Онуфрій: Ви, пане Романе, мене ображуєте. А я вам втімково сьогодні це вибачаю. Ви повинніби висказати свою вдячність мені за те, що пущено вас на волю. Моїми заходами, пониженням, якого прийшлося мені зажити, викупив я вас на особисту поруку.

Роман: (згірдливо, трохи піднесеним тоном) Подібно так робив і Юда Іскаріот. Христа продав; не думав, що на смерть засудять його Вчителя. Пізнавши свій огидний і страшний вчинок, він був чесніший ще за вас — він повісився на гияці. А ви приходите знущатися ще над своєю жертвою. Ви сатана, не чоловік! І як не сором вам, так опідлившись перед народом, жити між ним, хліб його їсти?

Онуфрій: Пане Романе! Остерігаю вас! Щоб це я чув від вас у послідне. Сьогодні я вибачаю вам усе. Але кажу вам, набудуче остерігайтеся подібних слів до мене вживати. І знайте, що тільки на просьби й благання вашої заплаканої матери я рішився виставити свою особу на посміх і пониження. Не з власної волі я за вас світив очима й оправдував ваші дівтацькі вчинки.

Роман: (сильно хвилюючися) Отче! Ганити так цю святу ідею, за котру терпить і бореться великий Нарід наш, я не позволю! Від вас я нічого не жадав! А якщо ви й справді поступили так, що йшли просити ласки для мене, то це ніяк у вашу користь не свідчить. Це тільки доказ для всіх, що ви дійсно зрадник народу, донощик й прислужник!

Онуфрій: (почервонівши від люті) Пане Романе! . . .

Я в а 4.

Ті-ж Семен й Пилип.

Семен: (за ним Пилип: входять несміло, побачивши Онуфрія, грізно на його поглядають, потім приступають до Романа).

Пилип: Вибачте, пане вчителю, що ми за вами не пішли. Домівку нашу хтось від улиці нафтою полив і підпалив. Тож ми з Семеном кинулися рятувати те, що полум'я ще не схватило.

Роман: (зміненім голосом) Домівку?! Підпалено?! (поглянувши трізно на Онуфрія) Ви чули, отче? Такіж самі людиці як ви, здібні на такий вчинок.

Марійка: (завваживши, що Роман дихає тяжко, біжить до дверей) Мамочко. Чуєте, мамочко. Несіть уже що там маєте.

Роман: (до Марійки) Чого, ти Марійко, так стурбовано бігаєш? Не лякайся! Це тільки так несподівано було — я почувуюся зовсім гарно. Це нічого . . . я невиспаний і тільки!

Марійка: Алеж ти від учора нічого не їв. Мамочка пішла щось приготувити тобі.

Онуфрій: Я краще радивби вам лячи негайно в ліжку й виспатися гаразд. А там подумайте над цим, що сталося й бережіть своє здоров'я а не ганяйтеся з пустими ідеями. Для школярів це розривка чудова та для дорослих уже людей як ви, слід над поважним і реальним ділом свій час і здоров'я тратити.

Роман: (схоплюється, сильно) Гетьте пріч! Ви сатана не чоловік! (звертається до Семена й Пилипа) А-нуж панове! Женіть цього . . . (Задихається й безсильно паде на крісло).

Я в а 5.

Ті-ж й *Ольга*.

Ольга: (поспішно входить, несе в склянці тепле молоко : побачивши, що діється, стурбовано) Марійко, що тут знову? Щось діється поганого?

Марійка: (стоїть біля Романа, успокоює його) Ромцю, любий, дорогий братчику. Не горячися. (До Ольги) Скорше мамочко. Він зовсім обезсилений.

Ольга: (приступає до Романа, дає йому напитися : ніжно) Пий моє дитя! Сину мій єдиний! (До Онуфрія) Ви напевно знов завели сварку? Прошу вас, отче, тепер лишіть його в спокою.

Семен й Пилип: (зразу кинулися до Онуфрія, але, вглянувши Ольгу, остановилися й стоять непохитно, дивлячися на Романа, якби очкували дальшого наказу).

Онуфрій: (показує на Семена та Пилипа) Ось привів собі більшовиків до дому. На мене їх тепер жене за те, що добру раду йому дав. Це така вдячність за все добро, що я вам учинив.

Марійка: Всечесний отче! Людина ви вже старша й розум не дитячий у вас. Колиж по вашому Роман тільки глупотою займається, тим шкоди не робить вам жадної. Тому до речі булоби, як старшому, досвідченому чоловікові, молодшому й нерозумному з дороги вступити. А ні заводити...

Семен: Істинну правду говорять вам, пан-отче.

Онуфрій: Ви чуєте, пані Ольго? Виходить так, що я сам у всьому завинив! Що нещастя це я викликав?!

Ольга: Отче, не слухайте. Вони не думають так, отче. Я розумію краще їх. Це мої діти. Нікому зла вони й з роду не бажали ніколи. Вибачте...

Роман: (напившись, відає склянку Марійці: тихо) Мамо! Кого ви просите вибачення? ... Защо?

Марійка: (ніжно, спокійно) Ромцю! Я благаю тебе, залиши цю балачку. Тобі спокою треба. Не муч себе задля чужої справи.

Пилип: (приступає) І справді, пане вчителю. Досить турбот у вас важніших. І праця ще тяжка чекає вас. Вам треба відпочинку й сил набрати свіжих, щоби до бою стати непохитним.

Я в а б.

Ті-ж й Катерина.

Катерина: (скоро, стурбовано до Марійки) А що? Дійшли домів без перешкод? (До Романа) Як почуваетесь, пане Романе?

Роман: (усміхається, любо й бадьоро) О, дякую! Чи буду ще коли так гарно почуватися як у цю хвилину. Коли я бачу ваші стурбовані лица, що більш говорять за слова про ту любов, про котру колись я тільки мріяв? Я щасливий! Невимовно щасливий... (поглянувши в бік Онуфрія, що біля вікна тихо щось з Ольгою переконуючим тоном балакає) ... але як це вже з роду буває, злії люди позавидують того щастя й...

Марійка: (перебиває) Катрусе ти була в школі? Повідомила, що Роман не прийде сьогодні?

Роман: (хватає лівою рукою за годинник й схоплюється) Господи! Таж це вже дев'ята година. Як прогаяв час! Скоріше, Марійко, будь ласка, води приготов до миття. Я мушу явитися в школі.

Марійка й Катерина: (разом) Це неможливо!

Ольга: (зачувши намір Романа, підбігає) Що ти придумав мій єдиний сину? Та-ж у тебе гарячка. Ні, ні. Я не пушу тебе нікуди.

Катерина: Ні, пане Романе. Ви не підете нікуди. Я вас оправдала в школі й там уже розпорядили так, що сьогодні без вас обійдуться. А крім того я вас прошу сейчас лягти в постіль. Минула ніч занадто вплинула некорисно на ваше здоров'я. Ви мусите беречи себе.

Пилип: Справді, пане вчителю. Відпочиньте собі.

Ольга: Так, так мій сину. Я зараз тобі постелю. (Йде праворуч до дверей) Я зараз...

Онуфрій: (затримує її) Бачу, що свою місію я тут скінчив і можу відійти. Що й як дальше буде — залежить від вас. Я більше не думаю в ваші справи мішатися. Повірте хоч ви, що я тільки вам добра все бажав. (Відходить).

Ольга: Алеж отче...

Роман: Лишіть мамо. Давно вже пора була оставити наш дім у спокою. Щасливої дороги!

Я в а 7.

Ті-ж та *Іван*.

Іван: (входить, витається) Добридень! Щож це у вас стільки гамору та людей; одні виходять поіритовані, як от отець Онуфрій, другі входять. Весілля, чи що. А, й панна Катруся тут... (Зніяковів).

Ольга: О, гаразд, що прийшли пане Іване, Романа трохи розважите. Давно вже в нас небули!

Марійка: Щож ви так нараз посоловіли, пане Іване?

Іван: Гм... Я?... Задумався над тим, що скоїлось...

Роман: І щож?

Іван: Нічого... на мою думку, це нерозумно!

Роман: Що нерозумно?

Іван: Но, робити такий бунт.

Роман: Хіба це бунт, коли бороняться против насильства, золи боронять свого добра?

Іван: Та я не знаю як там було, але все таки це небезпечне діло. Особливож для вас Романе. Працювати для народу — це гарне діло, але працювати із хісном для себе. Я теж ганяюсь по селах й несу поміч селянам рятуючи їх доробок, алеж за цю працю вони мусять добре заплатити.

Катерина: Щоб було защо гарненько погуляти...

Іван: Ну, Божеж мій! Це самозрозуміле, що людина за свою працю повинна багатіти й жити по людському. Багатіють з народу чужі, чом же не багатіти нам. Миж саме цей народ, ми його „сметанка“. Значить в наших руках повинно збиратись майно народу. При цьому не попадаєш в конфлікт з урядом, навпаки тебе шанують і виносять.

Катерина: Опортуність!...

Роман: Отож то й є! Майно народу збирати й організувати це відай чи не найвища ідея! Тількиж не забувайте, що майно в вашому розумінні — це не майно народу! Та що й говорити. Ви розумієте працю тільки там, де платять і гонори дають. Чи чесну працю робите чи ні, вам це однаково. Щоб добре заплатили, то й рідного батька можете продати.

Іван: (ображено) О-о! Це вже пардон! Вибачайте! Батько-батьком, а голота-голоною! Задля неї не будуж я терпіти й у тюремних казаматах гнити. Нема дурних! Вибачайте!

Я в а 8.

Ті-ж й Володимир.

Володимир: (вдаючи свобідно-веселого) Гов Іване! Що ти так розбалакався? (Побачивши панночок) Вибачте. (Підходить і здоровиться) Я обіцяв, що зараз до вас прийду та служба затримала мене. Ромку! Як ся маєш?

Роман: (не звертаючи уваги, до Семена) Будь ласка, щоб вас не задержувати. Зайдіть до кооперативи до скарбника, хай виплатить на стації книги, що прийшли для читалень. Потім я зроблю виказ і ви розділите всі книги.

Семен: (до Пилипа) Ходім Пилипе! (До Романа) А ви, пане вчителю, спочиньте. Не перетяжуйте себе працею. Що можна, то ми поможемо вам дуже радо. Покищо бувайте здорові! (Кланяється і з Пилипом виходять у середні двері).

Роман: Дякую вам, що зайшли до мене.

Пилип: Вонож так і годиться. Хтож нам порадить як не ви.

Володимир: Так, так. До свого „команданта“ треба за порадою ходити, а потім бунт робити.

Пилип: (глянувши згріжливо, йде за Семеном: оба пішли).

Я в а 9.

Ті-ж без Семена й Пилипа.

Марійка: (до Романа притишеним голосом) Ходи, Ромцю! Спочинь собі.

Катерина: Пане Романе! Послухайте й мене, я прошу вас. Чуєте? Треба ще рану перевязати...

Володимир: Вибач Ромцю. Але ти мене ані не представив. (Приступає до Катерини) Там в уряді не було на це часу... Володимир Малинівський, повіт...

Катерина: (не приймає простягнутої руки) Я чула вже про вас.

Володимир: (трохи сконфужений) Та-ак? Ти, Ромку, вже казав про мене? Думаю, що нічого поганого?

Роман: (сильночючися до спокійного тону) Звичайно по заслугі...

Володимир: Я бачу, ти щось не в гуморі. Другий на твоєму місці так танцював би з радости. Правду тобі скажу, що якби не отець Онуфрій, тебе напевно запакували б до Бригідок. Дарма, що я твій приятель... В цій справі я був безсильний. Подумай сам. Не міг я тебе сам виправдати, коли ти в присутності урядників староства та поліції почав мене лаяти й ображати.

Роман: Так, я розумію вас пане.

Володимир : Кинь жартувати. Я до тебе прийшов, як до приятеля й як приятель, а не як урядова особа. Я хотівби з тобою розумно й щиро поговорити.

Іван : Пан Роман думає, що всі кругом, то його вороги.

Роман : Я жартів не знаю. Коли я лаяв, то теж думав, що лаю приятеля. На жаль я помилився. Звичайно, до урядової особи я не дозволявби собі вживати таких слів, яких ужив до свого колишнього приятеля.

Володимир : Колишнього . . . Яж тобі остався й на далі приятелем. Слухай, будемо говорити щиро. Ви всі ідеалісти, ступаєте слідами свого Батька Тараса. Кудиж завело його переконання й ця велика любов до „меншого брата“? Га? У каторгу! Так, у заслання! І кінець який, ти знаєш сам. Отже розумна людина ніколи не піде слідами таких пророків, що ведуть до такого трагічного кінця.

Іван : (підохочений) Цілковита правда! Я перед хвилиною подібно йому толкував.

Роман : Коли ви панове такого переконання, я не беруся вас осуджувати. Але відносно цього, який кінець чекає мене й подібних мені, хай за це вас голова не болить. Та запам'ятайте собі, що мрії ідеалістів не пропадають. І мої мрії не пропадуть!

Я в а 10.

Ті-ж Ольга й 3-членна делегація.

Володимир : А я думав, що вчорашня трагічна пригода тебе вже привела до розуму. Але бачу, ти непоправний. (Входить Ольга і уважно прислухається розмові) Так знайже, що я уповноважений заявити тобі от що: Або ти збудешся своїх безцільних ідей і кар'єра твоя за моїми стараннями запевнена, або ти лишишся при них і — працюйся з посадою! Я, твій приятель, благаю тебе вчини це перше . . .

(При останніх словах входить делегація українських установ зложена з одного інтелігента і двох міщан. Вона чула заяву Володимира).

Роман : Приймаю це друге! Найтяжша праця денного робітника солодкою мені буде, чим золота кар'єра за ціну зради найвищих ідей.

Ольга : (в найвищому піднесенні материнської любови кидається йому на шию) Сину!...

Роман : О, ненечко люба, правда й любов змогла твоє серце... Катрусе, чи підеш зі мною тернистим шляхом? (Глядить повним любовної надії зором).

Катерина : Любий мій!... (Бере його руку притискає до свого лица, голову кладе йому на рамя).

(Твориться картина; *Роман* стоїть посередині сцени, *Ольга* з правого боку обнимаючи, *Катерина* зліва голубиться, *Марійка* усміхнена трошки позаду матері, з погордою глядять боком на цих двох, що зніяковілі стоять при дверях. — Групка делегатів з другого боку зпереду; один виступає крок вперед.)

Делегат : Пане учителю! По вчорашніх подіях ми не сумнівалися, ані на хвилю, що влада, за підшептом запродавців позбавить Вас хліба. Сьогодні цей пан перед хвилиєю підтвердив наші здогади: Ще лиш мала хвиля і Ви дістанете звільняючий декрет. — Ми вскорі зложили нараду проведів наших установ і ухвалили: Здвоїми працю, розвине́м діяльність, а Ви будете душею її. У нас дістанете хліб — хоч чорний, але рідний. Це тимчасом; а там постараємось про рідну школу і Ви будете працювати далше в своєму званні. (*Іван* і *Володимир* зрезигновано виходять).

Роман : Дякую Вам панове, дякую народіві. Оце відповідь на затії ворога. Народ собі! О, як солодкий буде, цей рідний хліб, хоч і найчорніший!...

ЗАВІСА.

КІНЕЦЬ.

Гуклива-Ужгород, 17. XI. 1929.

ТОГОЖ АВТОРА ВИЙШЛИ ДОТЕПЕР СЛІДУЮЧІ ПЕСИ:

Песи для шкільної молоді з нагоди святкування дня Свободи 28. X. та дня народження Президента - Визвольника Т. Г. Масарика й Президента ЧСР, Д-ра Едварда Бенеша:

С И Н П Р А В Д И,

сценічна картина для святкування дня народження Президента-Визвольника Т. Г. Масарика. — Видавництво „Уніо“ 1932.

МАЛИЙ КОВАЛЬ.

СВІТЛИЙ ДЕНЬ 28. О К Т О Б Р А.

Сценічна картина для святкування дня СВОБОДИ. — Видавництво „Уніо“ 1932.

ПОВОРОТ МАНДРІВНИКА

Сценічна картина для святкування дня народження Президента - Визвольника Т. Г. Масарика та Т. Шевченка. Літографічне видання 1934.

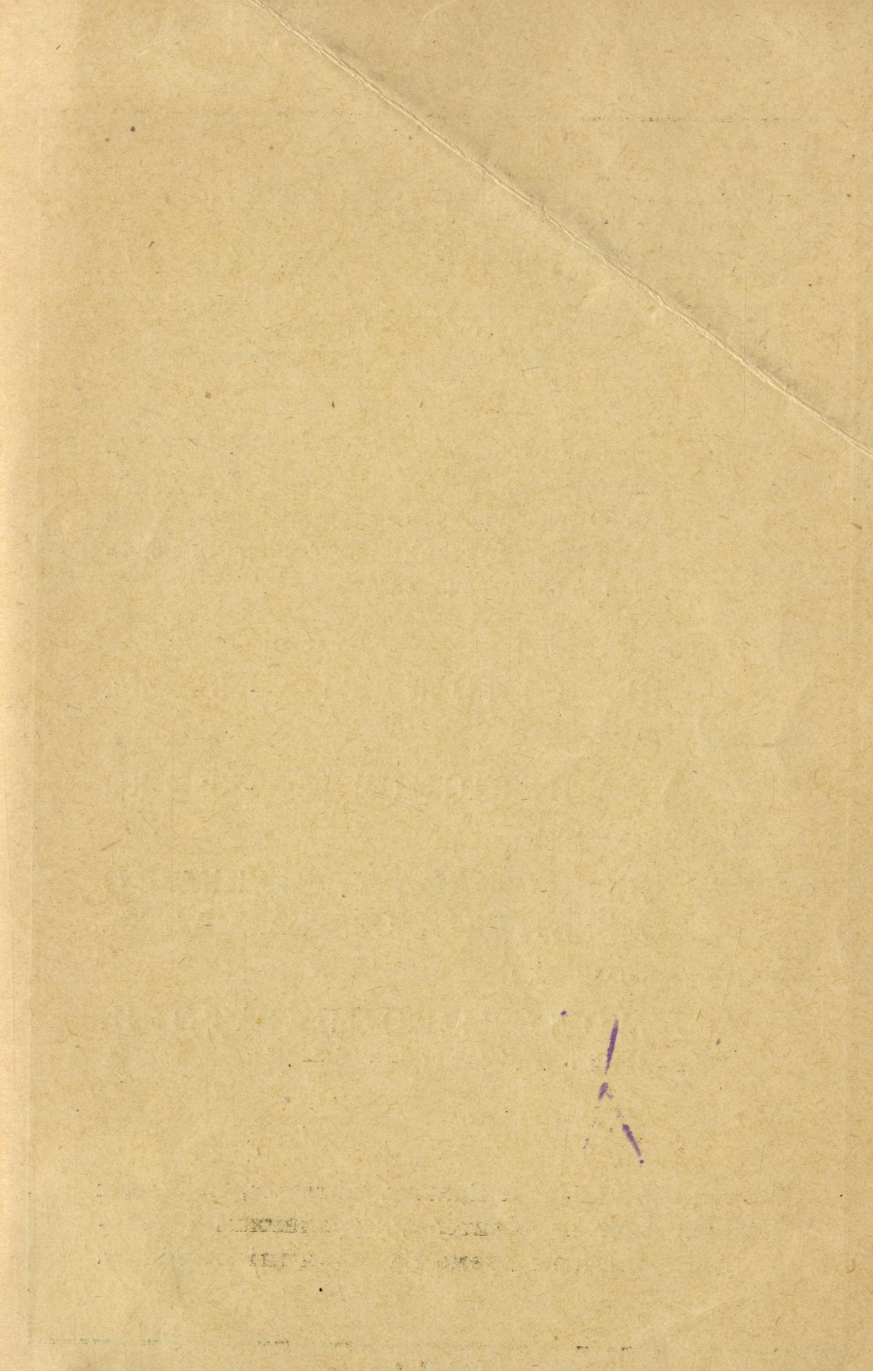
С Т О Р О Ж І В О Л І.

Сценічна картина для святкування дня СВОБОДИ. (Нагороджена премією на літературнім конкурсі філії „Просвіта“ в Ужгороді. (Літографічне видання, 1935).

ПРИВІТ З КАРПАТ ДРУГОМУ ПРЕЗИДЕНТОВІ ЧЕХОСЛОВАЦЬКОЇ РЕПУБЛІКИ ДРУ Е. БЕНЕШОВІ

Сценічна картина з програмою святкування народження. — Видання автора, Ужгород 1937.

Трубо 41 коп
(1986)

PL 186

ВИДАВНИЦТВО
ЮРІЙ ТИЩЕНКО, УЖГОРОД
ДРУГЕТОВА ПЛ. 27.

Має на складі у великому виборі пєси для аматорських вистав. Маємо свої й закордонні видання. **Замовлення виконуємо негайно.** Друкуються й незабаром вийдуть такі нові пєси :

1. Яновська Л.:

НА СІНОЖАТІ. — 3.— Кч.

2. Васильченко С.:

НА ПЕРШІ ГУЛІ. — 3.— Кч.

3. Старицький М.:

ЯК КОВБАСА ТА ЧАРКА ТО
МИНЕТЬСЯ Й СВАРКА. — 3 Кч.

4. Баланчук М.:

МОЛОДІ КООПЕРАТОРИ.
Пєса на 2 дії. — 5.— Кч.

Великий вибір шкільних, дитячих, наук і інших книг. ♦ Учителям, урядникам і риствам даємо на місячні спл

PA 186

М. БАЛАНЧУК

ЗА КРАЩЕ